

УДК 343.4

DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2021.16.244431>

Н. А. Савінова,

докт. юрид. наук, старша наук.
співроб., директорка навчально-
наукового інституту морського
права та менеджменту
Національного університету
«Одеська морська академія»

НАСИЛЬСТВО НАД ОСОБИСТІСТЮ – КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ГІДНОСТІ ЛЮДИНИ

*Нікого не може бути піддано катуванню
або нелюдському чи такому,
що принижує гідність, поводженню або покаранню.
(Стаття 3 Конвенції про захист прав людини
та основоположних свобод)*

У статті доведена необхідність визначення гідності людини родовим об'єктом діянь, що містять ознаки насильства над особистістю людини; дається характеристика стану відображення кримінальних правопорушень, що посягають на гідність людини в КК 2001 р. (станом на 2021 р.), а також надаються пропозиції щодо перспектив коректного включення діянь цього роду до проекту КК в процесі розробки Розділу 4.5 «Злочини проти особистої свободи і гідності людини».

Ключові слова: кримінальні правопорушення проти гідності людини, домашнє насильство, доведення до самогубства, булінг (цькування), харасмент, аб'юзивна поведінка, віктимна поведінка, дискримінація, сексизм.

Постановка проблеми. Зі внесенням змін до КК України Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами»¹ вітчизняним кримінальним правом був включений додатковий засіб кримінально-правового регулювання: обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє

¹ Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України від 6 грудня 2017 року № 2227-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 34.

насильство (ст. 91¹). «Домашнє насильство» в тезаурусі Закону про кримінальну відповідальність трактується як «злочин, пов'язаний з домашнім насильством» (ч. 1 ст. 91¹), а в тексті статей Особливої частини КК як: безпосередньо – «умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи» (ст. 126¹), а також через зміст редакцій статей 134, 151², 152 та 153 КК в частині домашнього насильства.

Водночас, поняття домашнє насильство за змістом Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (далі – Стамбульська конвенція) є значно ширшим, ніж обсяг за ст. 126¹ КК, і положення останнього *ad litteram* змісту Стамбульської конвенції не відповідає, рівно як не повною мірою відображається і обсяг діянь, які згідно з текстом Стамбульської конвенції належать до категорій домашнього насильства.

Аналогічна, близька за проблематикою відображення в праві ситуація стосується інтервенції до КУПАП протидії «булінгу (цькуванню)». Крім того, хоча і достатньо зверхньо протидія булінгу в адміністративному праві наразі висвітлювалась, але відмова від криміналізації її найгірших проявів та потурання булінгу спеціальним суб'єктом, фактично, залишилася поза межею поля зору кримінального права. У цьому сенсі для бачення кримінального права представляє інтерес і можливість оцінки кримінальності окремих проявів булінгу з можливістю включення легких форм його вчинення до категорії кримінальних проступків, а більш тяжких за наслідками – до категорії злочинів.

Окремо доцільно слід проаналізувати доведення до самогубства, вчинене з евентуальним умислом у спосіб цькування та знущання, яке за об'єктивною стороною належить до категорії насильства над особистістю.

Аналіз стану досліджень проблеми. Теорії кримінального права відомі праці В. А. Бортника, М. І. Колоса, М. Й. Коржанського, В. В. Мульченка, О. С. Субботенка та М. І. Хавронюка, спрямовані на аналіз проблематики злочинів проти честі та гідності людини з точки зору саме суспільної цінності захисту таких феноменів.

Проте, прояви посягань на ментальну складову особистості увійшли в тезаурус вітчизняного права недавно і доволі незграбно. Як доводить спосіб їх включення, зокрема, до КК, ані їхній опис, ані розташування не свідчать про розуміння сутності насильства над особистістю та його реального спрямування.

Станом на 2021 р. в палітрі наукових досліджень з приводу вказаної проблематики слід виділити три стріми сучасних досліджень, сукупність яких в цілому, направлена на сучасне розуміння сутності насильства над особистістю. Перша група дослідників спрямовувала свій пошук на оптимізацію кримінально-правового регулювання відносин у сфері кримінально-правового регулювання безпеки свободи, честі та гідності людини: А. Андрушко, Г. Політова. Друга група спрямовує наукові пошуки на безпосередньо реалізацію вимог гендерної безпеки в контексті Стамбульської конвенції в правовій і кримінально-правовій доктрині О. Харитонова, О. Уварова та інші. Третя група (протидія насильству над особистістю, у т. ч. домашньому): Г. Собко, Н. Лесько та К. Довгунь (в адміністративному праві) та інші.

Цілі статті: 1. Оглянути сучасний стан кримінально-правового регулювання за КК 2001 р. діянь, які містять прямі ознаки насильства над особистістю та провести аналогічну процедуру відносно КУпАП, на підставі чого порівняти опис цих діянь з вимогами актів міжнародних зобов'язань

України; 2) виявити спільний родовий об'єкт вказаних діянь з урахуванням типових спрямувань вказаної злочинності та уразливості віктимних груп; 3) запропонувати механізми удосконалення доктрини кримінального права в цій частині шляхом пропозицій щодо формування Розділу 4.5 проєкту КК «Кримінальні правопорушення проти особистої свободи та гідності людини».

Людина відтворює у своєму подальшому житті ті моделі, які вона отримала в дитинстві. Тож стан (і рівень) насильства породжує потенційне насильство в сімейних і побутових моделях тих, хто відчув насильство від сильніших в дитинстві. Стаючи сильнішими за іншого, постраждали від сімейного насильства в дитинстві переносять ці ж моделі поведінки сімейного оточення на слабкіших. Тому, переважно, зазнають насильства від аб'юзивних підлітків слабкіші однолітки, а у дорослому віці – слабкіші за кривдника члени родини.

За результатами Український інститут соціальних досліджень на замовлення Міжнародного центру «Ла Страда – Україна»² лише 34 % ніколи не застосовують тілесних покарань до дітей. Відповідно, 66 % (у варіаціях від «щодня» до «дуже рідко») тілесні покарання до дітей застосовують, породжуючи замкнуте коло рівня насильства в суспільстві.

У конотації преамбули гендерно орієнтованої Стамбульської конвенції домашнє насильство є проявом історично нерівного співвідношення сил між жінками та чоловіками, а діти є жертвами домашнього насильства, у тому числі як свідки насильства в лоні сім'ї³. Така обумовленість безспірна, але ж вона повною мірою стосується не лише фізичних переваг, а й психологічних.

² Тілесні покарання дітей: ефективний засіб виховання чи порушення прав дитини? ГО «Ла Страда – Україна». URL: http://old.la-strada.org.ua/ucp_mod_news_list_show_79.html.

³ У конотації преамбули Стамбульської конвенції домашнє насильство є проявом історично нерівного співвідношення сил між жінками та чоловіками, яке призвело до домінування над жінками та дискримінації жінок чоловіками та до недопущення повноцінної емансипації жінок; є одним з головних соціальних механізмів, яким жінок змушують зайняти підпорядковане положення порівняно із чоловіками. Акцентується на тому що: жінки й дівчата піддаються більшому ризику насильства за гендерною ознакою, ніж чоловіки; жінки й дівчата часто піддаються тяжким формам насильства, як-от: домашньому насильству, сексуальним домаганням, звалтуванню, примусовому шлюбові, злочинам, учиненим в ім'я так званої "честі", та каліцтву геніталій, що становить тяжке порушення прав людини стосовно жінок і дівчат і є головною перешкодою для досягнення рівності між жінками та чоловіками; домашнє насильство зачіпає

Саме таке розуміння домашнього насильства підтверджує і судова практика: «...усвідомлюючи свою перевагу у фізичному розвитку та у молодому віці, діючи умисно та з мотивів явної неповаги до існуючих норм співжиття в сім'ї, на ґрунті неприязних відносин, вчинив щодо своєї матері ОСОБА_3 дії психічного насильства, що виразилось в словесних образах нецензурною лайкою та демонстрації своєї фізичної переваги, тим самим завдав шкоду психічному здоров'ю потерпілої»⁴.

У КК 2001 р. домашнє насильство увійшло у 2018 р., внаслідок чого, крім передбачених у Загальній частині КК доповнень у т. ч. положення про «Обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство» (ст. 91¹), в Особливій частині КК з'явилася ст. 126¹ «Домашнє насильство», яка включила три види домашнього насильства з чотирьох, передбачених ч. 3 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»⁵, оскільки сексуальне насильство, як різновид домашнього насильства, «достатньо», на думку законодавця, криміналізоване на рівні Розділу IV КК.

Однак, у змісті ст. 126¹ КК зміст домашнього насильства з спеціального закону був відображений далеко не ідентично, що продемонстровано в Таблиці 1.

Таблиця 1. Порівняння визначень домашнього насильства за спеціальним Законом та за КК

Згідно базового Закону	Згідно ч. 1 ст. 126 ¹ КК
діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального,	умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або

жінок непропорційно й що чоловіки також можуть бути жертвами домашнього насильства; діти є жертвами домашнього насильства, у тому числі як свідки насильства в лоні сім'ї. [За текстом Конвенції] Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами; Офіційний переклад: <https://ips.ligazakon.net/document/mu11251>].

⁴ Постанова Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду по справі № 583/3295/19. Провадження № 51-6189 км 20. ЄДРСУ. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95213443>. –

⁵ Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від грудня 2017 року № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 35.

<p>психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь</p>	<p>економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи</p>
--	---

І такі «розбіжності», (традиційно!) вже не можна списати на сферу регулювання адміністративного права: за наслідками це – злочинне діяння. І тому першим питанням тут є: чому ж законодавець вивів за межі криміналізації

а) діяння між родичами, незалежно від їхнього спільного проживання (брати, сестри, батьки, діти);

б) діяння між особами, з якими кривдник проживав раніше і які не є кровними родичами крім колишнього подружжя (тесть/свекор, теща/свекруха, пасинки, брати, сестри дійсного чи колишнього подружжя);

в) погрози вчинення таких діянь та інше.

Незрозумілим є і згрупування таких різнорідних діянь як фізичне, економічне та психологічне насильство у якості альтернативних у межах

однієї статі – категорично некоректне з точки зору логіки кримінального права. Економічне насильство, як позбавлення коштів і харчів або шантажування несе один соціальний зміст, насильство фізичне – інший, а знущання над психікою – третій. Тому це – жодним чином не альтернативні діяння в межах одного діяння: з точки зору кримінального права вони мають бути криміналізовані окремо, і кожне з діянь має нести й тягар відповідальності, хоча їхнє поєднання може і містити родову повторність.

Водночас, не всі вони посягають на життя і здоров'я, а спрямовані на пригнічення свідомості людини, її підкорення волі кривдника. І тому нерозуміння законодавцем і «місця під сонцем» домашнього насильства в КК підтверджується ще й тим, що злочин, передбачений ст. 126¹ розташований в Розділі другому Особливої частини КК – «Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи».

Утім, насильство не спрямоване первинно на об'єкт «здоров'я» чи «життя». Його метою є підкорення силі (перевазі): фізичній, психічній, економічній. І тому, поряд з домашнім насильством, стоять всі діяння, які спрямовані на умисний вплив на особистість з метою підкорення її – посягання на гідність: цькування, переслідування, катування, у тому числі ті, які призвели до самогубства.

Вважаю за необхідне довести тут і далі, що домашнє насильство, а також інші діяння, спрямовані на намір «зламати» людину, марнуючи її особистість, повинні визначатися як такі, що посягають на об'єкт – гідність людини, а решта об'єктів, на які посягають подібні діяння є обов'язковими додатковими.

Вітчизняна система правового регулювання, по суті, спрямована на забезпечення соціальної цінності «людина», а у Конституції України «честь та гідність» людини стоять на одній лінії з життям, здоров'ям, недоторканістю та безпекою. Однак, автор не може не погодитись з позицією аналітику практики ЄСПЛ щодо психологічних тортур А. Морозом з посиланням на

думку також експертки С. Фултон, що хоча і зараз вже практика ЄСПЛ сприймає психологічне насильство як самостійний вид насильства, на національному рівні він, переважно, вбачається як доказ інших видів насильства. «Нерозвиненість визначення психологічного насильства обумовлена тим, що його важко описати. Мається на увазі – визначення скоєних дій як таких, що є психологічними катуваннями та вимірювання завданої шкоди»⁶.

Україною ратифіковані безліч міжнародних актів, спрямованих на «олюднення» пострадянської доктрини права, але без розуміння реальної сутності того, як треба захищати найвищу після життя цінність людини – її свідомість. І навряд чи може стати зрозумілим «ЯК» захищати «ЩОСЬ», коли це саме «щось» досі лишається terra incognita для права.

Що ж саме є головнішим для захисту свідомості людини від деструкції її «людських» показників: «честь» чи «гідність»?

У Конституції, в назвах розділів КК, у підходах до оцінки особистості з точки зору проекту КК. Хоча обидва ці терміни пов'язані між собою, і, при цьому – різні: «гідність» – бачення людиною своїх власних якостей (внутрішній погляд), а «честь» – бачення людиною соціальної оцінки себе (уявлений людиною зовнішній погляд на неї). І тому ці складові особистості не тотожні, і, аналізуючи їх, треба вирізняти їх розуміти їх дихотомію.

Обидва ці феномени перебувають у свідомості людини, утворюючи її самооцінку, і лише деякі з посягань можуть досягти такого рівня, що стануть очевидними очевидні через шкоду емоційному (психологічному або психічному далі – Стамбульська конвенція) здоров'ю людини або її життю, або відіб'ються на її символічному капіталі (при ушкодженні її честі)⁷.

⁶ Мороз А. Аналіз практики ЄСПЛ щодо психологічних тортур. NGO Forpost. URL: <https://forpost-center.org/analiz-praktyky-yespl-shhodo-psyhologichnyh-tortur/>.

⁷ Для зручності правових конструкцій і конкретизації посягань на символічний капітал, в праві застосовується термін «ділова репутація». Але в поняття символічний капітал входить ще багато складових, і чому саме «діловій репутації» законодавець увагу приділив, а «людській», «професійній», «батьківській» тощо – ні, пояснюється лише тим, що шкоду «діловій репутації» доволі легко порухувати, а іншим – ні. То

Оскільки гідність людини залежить від її особистісного самосприйняття, а феномен честі залежить від відчуття гідності, честь є похідним від гідності явищем. Адже честь, як суб'єктивне бачення соціальної оцінки, є похідним і далеко не завжди об'єктивним явищем, яке безпосередньо залежить від феномену гідності конкретної людини. І хоча в тезаурусі права, і кримінального також, прижився термін «честь»: посягання на «честь судді», треба розуміти що «честь» – поняття відносно і доволі уявне, адже залежить від суб'єктивної «гідності», воно є вторинним в порівнянні з поняттям «гідності», оскільки базується на останньому⁸.

Отже, ключовим визначенням внутрішнього стану людини, на який здійснюється посягання, є гідність. Поняття «гідність» у праві має декларативне і доволі розмите визначення. Однак, в психології, це поняття дуже ясне: *самооцінка власних якостей, здібностей, світогляд, своєї поведінки і суспільного значення*. Це – значимість і цінність людини, що існує в її уяві. Безумовно, цей феномен, як і інші цінності, що їх захищає КК, як життя, здоров'я тощо, не має єдиного визначення, але ж обсяг його, визначений вище, дає повну уяву про зміст того, що має захищати закон.

З розумінням такого наповнення гідності, спробуємо відтворити у формі *таблиці 2* співвідношення об'єктом «гідність людини» та іншими об'єктами діяння, що містять ознаки насилля над особистістю, у т. ч. домашнє насильство, як найбільш демонстративний приклад посягань на гідність людини.

До аналізованого списку також включені інші діяння, які належать до категорії насильств над особистістю (у т. ч. шовінізму). Фактично, весь обсяг насильства над особистістю спрямований саме на спотворення гідності

ж, якщо термін «ділова репутація», взагалі-то, входить до поняття «символічний капітал», і в корені мають посягання на честь людини, то чи варто такий термін виокремлювати з загального поняття «честь».

⁸ Акцентування уваги саме на важливості захисту «гідності» людини жодним чином не виключає можливість посягання на неї через посягання на її честь: умисне створення у неї уяви про її нікчемність. Рівно, посягання на символічний капітал людини: умисні плітки, приниження людини в соціумі, скандальна заява в ЗМІ можуть відбутися раніше, ніж жертва про це дізнається. Обидва ці випадки в кінцевому варіанті завдають шкоди саме гідності людини, як соціальної цінності.

людини, і безпосереднім об'єктом діянь цих трьох доволі великих груп є гідність людини. Також до нього доцільно долучити ті діяння, які підлягатимуть криміналізації за новим КК (проектом), а також ті, які на думку автора доцільно було б розглянути на предмет доцільності криміналізації (в тексті з приміткою «*»). До останньої групи належать цькування (булінг) та переслідування (сталкінг), які потягнули соціально шкідливі наслідки.

Таблиця 2. Співвідношення видів насильств над особою з об'єктом кримінального правопорушення «гідність» та іншими об'єктами

Діяння (витримки)	Безпосередній об'єкт «гідність людини»	Додатковий об'єкт /об'єкти
Ст. 126 ¹ Домашнє наси́льство, тобто умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного	+ (деструктивний вплив на самооцінку власних якостей, здібностей, своєї поведінки, суспільного значення (статус)	Здоров'я фізичне, емоційна стабільність
	+ деструктивний вплив на самооцінка власних якостей, здібностей, світогляд, своєї поведінки і статус.	Емоційна стабільність – обов'язковий
	+ деструктивний вплив на самооцінку здібностей, світогляд і статус.	економічні права

наси́льства ...		
<p>Дискримінація – зараз альтернативне діяння в межах складу злочину ст. 161 «Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками»: ...пряме чи непряме обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, інвалідності, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.</p>	+	інші права в залежності від причин дискримінації
<p>Цькування (булінг)* Згідно з міжнародними стандартами та</p>	+	Емоційна стабільність – обов’язковий,

практикою КУаАП		право на освіту – додатковий
Переслідування (сталкінг)* Переслідування особи з метою домагання або залякування.	+	Приватність – обов’язковий, свобода пересування, статева свобода – додаткові

Окремою ланкою в дослідженні посягань на гідність людини стоїть доведення до самогубства. За статистикою смертності в США суїцид випереджає вбивства вдвічі, а в причинах суїциду після наркотизації домашнє насильство перебуває на другому місці, зокрема, серед підлітків та молодих жінок⁹. Це – тенденції. А українські реалії зросту кількості суїцидів саме під час періоду ізоляції і перебування людей в межах домогосподарств минулого року – 7654¹⁰. Для порівняння, кількість смертей у той же період через COVID-19 становить близько 18 тисяч.

Далеко не всі випадки приросту фактів суїциду пов’язані з домашнім насильством, навіть в умовах ізоляції, але очевидно, що період ізоляції суттєво вплинув на зростанні кількості самогубств. Всі ж зафіксовані зростання домашньої агресії на рівні світових досліджень свідчать про те, що кількість агресії в домогосподарствах зросла. Очевидно, що і кількість реакцій у вигляді суїцидальних рішень зросла пропорційно. Що і доводить наявність значної долі суїцидів, безпосередньо пов’язаних з домашнім насиллям.

⁹ Suicide is a Leading Cause of Death in the United States. National Institute of Mental Health. URL: <https://www.nimh.nih.gov/health/statistics/suicide>.

¹⁰ 7654 Українці покінчили життя самогубством у 2020 (інфографіка). ФОКУС. URL: <https://focus.ua/uk/ukraine/473181-7654-ukrainca-pokonchili-zhizn-samoubiystvom-v-2020-infografika>.

Не має сенсу в даному випадку говорити про цілеспрямовані на доведення до самогубства насильницькі дії, як насилля в сім'ї, булінг чи насильством над особистістю вчинюється внаслідок емоційного стану, який викликали насильницькі дії, які вчинені були без умислу на доведення до самогубства. Чи доцільно говорити в таких випадках про необережну форму вини, чи краще під час коректної криміналізації подібних злочинів проти гідності передбачити підвищення ступеню правопорушення у разі вчинення жертвою суїциду? Напевно, що у разі вчинення насильства над особистістю і спрямування умислу саме на пригнічення гідності людини, у разі настання смерті так і має бути. Натомість, у випадку, коли кривдник умисно, з метою довести до самогубства чинив домашнє насильство до жертви, дій кривдника мають кваліфікуватися за сукупністю кримінальних правопорушень: відповідного виду посягання на гідність людини і доведення до самогубства за окремою статтею Особливо частини КК.

Зараз в проєкті КК міститься Розділ 4.5 «Злочини проти волі і гідності людини», де немає жодного злочину, безпосереднім об'єктом якого була б визначена, або за логікою розташування вбачалась би гідність. Водночас, діяння, визначені вище як спрямовані на гідність, містяться в розділах: 4.7 «Злочини та проступки проти сім'ї, дітей та вразливих осіб» (ст. 4.7.3 «Домашнє насильство» – злочин» та ст. 4.7.13 «Домашнє насильство, що не спричинило наслідків для потерпілої особи»; 4.12 «Злочини та проступки проти рівноправності та інших політичних прав громадян» (ст. 4.12.4 «Дискримінація»).

Висновки. Логічне розміщення проаналізованих діянь, що містять ознаки насильства над особистістю – Розділ «Кримінальні правопорушення проти особистої свободи та гідності людини». Це стосується таких діянь:

1) до цієї групи належать усі альтернативні діяння, які описані в ст. 4.7.3, мають єдину мету – вплив на гідність людини через аб'юз. І вони мають бути зібрані в межах відповідного розділу «Проступки та злочини

проти гідності людини». Водночас, вони всі мають мати різну ступінь тяжкості, кожний з трьох передбачених альтернативних видів насильства має свою специфіку, і відбивається на жертві неоднаково. Більш того, це – не злочини проти сім'ї та дітей: в таких відносинах сім'я (як домогосподарство) якраз і є середовищем, що обумовлює можливість вчинення такого насильства.

2) Дискримінація так само як і домашнє насильство, спрямована на приниження гідності жертви. Всі її види від гендерного шовінізму до расизму мають єдиний спільний об'єкт, а розрізняються за додатковими. Водночас, всі вони різні за характером саме додаткового об'єкта, і соціальна шкода від них різна, відповідно, це має впливати на їх відмежування і встановлення неоднакових ступенів тяжкості.

3) Крім вказаного, на рівні КК має бути передбачена відповідальність і за цькування (булінг¹¹), в коректному розумінні спеціального суб'єкту – «учасника освітнього процесу», який потягнув соціально шкідливі наслідки, та

4) переслідування (сталкінг¹²), поєднаний з домаганням або психічним тиском (на рівні проступків, без наслідків, і як злочин у разі настання соціально шкідливих наслідків).

5) Стосовно доведення до самогубства, то тут слід відмежовувати настання самогубства людини як наслідку насильства над її особистістю, або умисне доведення до самогубства шляхом обману або маніпулювання свідомістю. Настання наслідків у вигляді самогубства через будь-яке насильство має суттєво підвищувати ступінь діяння – посягання на її гідність.

¹¹ «Булінг (цькування), тобто діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого» (ст. 173-4 КУпАП)

¹² Сталкінг – форма домагання і залякування та виражається в переслідуванні жертви, стеженні за нею.

Доведення до самогубства з прямим умислом на настання результату смерті, у разі спрямування діянь саме на вчинення жертвою суїциду шляхом обману або іншого маніпулювання свідомістю (на кшталт гри «Білий Кит»), дійсно, посягає на об'єкт життя людини, і має міститися у відповідному розділі Особливої частини КК.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України від 6 грудня 2017 року № 2227-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 34.
2. Тілесні покарання дітей: ефективний засіб виховання чи порушення прав дитини? ГО «Ла Страда – Україна». URL: http://old.la-strada.org.ua/ucrp_mod_news_list_show_79.html.
3. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. Офіційний переклад. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/mu11251>.
4. Постанова Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду по справі № 583/3295/19. Провадження № 51-6189 км 20. ЄДРСУ. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95213443>.
5. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від грудня 2017 року № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 35.
6. Мороз А. Аналіз практики ЄСПЛ щодо психологічних тортур. NGO Forpost. URL: <https://forpost-center.org/analiz-praktyky-yespl-shhodo-psyhologichnyh-tortur/>.
7. Suicide is a Leading Cause of Death in the United States. National Institute of Mental Health. URL: <https://www.nimh.nih.gov/health/statistics/suicide>.
8. 7654 українці покінчили життя самогубством у 2020 (інфографіка). *ФОКУС*. URL: <https://focus.ua/uk/ukraine/473181-7654-ukrainca-pokonchili-zhizn-samoubiystvom-v-2020-infografika>.

REFERENCES

1. Pro vnesennia zmin do Kryminalnoho ta Kryminalnoho protsesualnoho kodeksiv Ukrainy z metoiu realizatsii polozhen Konventsii Rady Yevropy pro zapobihannia nasyilstvu stosovno zhinok i domashnomu nasyilstvu ta borotbu z tsymy yavyschamy: Zakon Ukrainy vid 6 hrudnia 2017 roku № 2227-VIII. (2018). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 5, art. 34 [in Ukrainian].

2. Tilesni pokarannia ditei: efektyvnyi zasib vykhovannia chy porushennia prav dytyny? HO «La Strada – Ukraina». URL: http://old.la-strada.org.ua/ucp_mod_news_list_show_79.html [in Ukrainian].

3. Konventsiiia Rady Yevropy pro zapobihannia nasylstvu stosovno zhinok i domashnomu nasylstvu ta borotbu iz tsymy yavyshchamy. Ofitsiinyi pereklad. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/mu11251> [in Ukrainian].

4. Postanova Druhoi sudovoi palaty Kasatsiinoho kryminalnoho sudu Verkhovnoho Sudu po spravi № 583/3295/19. Provadzhennia № 51-6189 km 20. YeDRSU. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95213443> [in Ukrainian].

5. Pro zapobihannia ta protydiu domashnomu nasylstvu: Zakon Ukrainy vid hrudnia 2017 roku № 2229-VIII. (2018). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 5, art. 35 [in Ukrainian].

6. Moroz, A. Analiz praktyky YeSPL shchodo psykholohichnykh tortur. NGO Forpost. URL: <https://forpost-center.org/analiz-praktyky-yespl-shhodo-psykholohichnykh-tortur/> [in Ukrainian].

7. Suicide is a Leading Cause of Death in the United States. National Institute of Mental Health. URL: <https://www.nimh.nih.gov/health/statistics/suicide>.

8. 7654 ukraintsi pokinchyly zhyttia samohubstvom u 2020 (infohrafika). FOKUS. URL: <https://focus.ua/uk/ukraine/473181-7654-ukrainca-pokonchili-zhizn-samoubiystvom-v-2020-infografika> [in Ukrainian].

Savinova N. A. Nasilie nad lichnost'yu – ugodovnye pravonarusheniya protiv dostoinstva cheloveka

V stat'ye dokazyvaetsya neobkhodimost' priznaniya dostoinstva cheloveka v kachestve rodovogo ob'ekta deyaniy, soderzhashchikh priznaki nasiliya nad lichnost'yu; daetsya kharakteristika sostoyaniya opisanija ugodovnykh pravonarushenij, posyagajushchikh na dostoinstvo cheloveka v UK 2001 g. (po sostoyaniyu na 2021 g.), a takzhe predstavljajutsja predlozhenija po perspektivam korrrektного vklucheniya deystvij etogo roda v projekt UK v protsesse razrabotki Razdela 4.5 «Préstuplenija protiv lichnoj svobody i dostoinstva cheloveka».

Ключевые слова: *уголовные правонарушения против достоинства человека, домашнее насилие, доведение до самоубийства, буллинг (травля), харасмент, абьюзивное поведение, виктимное поведение, дискриминация, сексизм.*

Savinova N. A. Violence against the person – criminal offenses against human dignity

The article proves the need to determine human dignity as a generic object of violence against a person. The article describes the state of the description of criminal offenses against human dignity under the Criminal Code of 2001 (as of

2021). According to the author, the author considers the presence of violence against a person to be an act of «crime against dignity» in the actions of the group «crime against dignity».

The article proves the need to determine human dignity as a generic object of violence against a person. The article describes the state of the description of criminal offenses against human dignity under the Criminal Code of 2001 (as of 2021). According to the author, the author considers the presence of violence against a person to be an act of «crime against dignity» in the actions of the group «crime against dignity».

In the content of the article, the author argues that crimes against human dignity include: all forms of domestic violence, discrimination, bullying and stalking. Under these conditions, the main unprecedented objects of these acts is the dignity of man in its psychological sense. It is this dignity that suffers in the case of abusive actions against the individual.

The author, however, does not combine the understanding of mental safety and human dignity, because he considers these phenomena not identical. This approach is due to the understanding of the understanding of human dignity as a unity of components: self-assessment of their own qualities, abilities, worldview, their behavior and social significance.

The text of the article provides proposals for the prospects of correct inclusion of such acts in the draft Criminal Code in the process of developing Section 4.5 «Crimes against personal freedom and human dignity».

Key words: criminal offenses against human dignity, domestic violence, driving to suicide, bullying, harassment, abusive behavior, victim behavior, discrimination, sexism.